

stolici, quive imperatores vel principes B. Amando A nire quiverit, nequaquam hæc nostra dicta qualia-
in corpore adhuc vivente fuerint solerter consideret. cunque sunt, ut opinor, reprobabit.
Etsi post nullam laboris operam rei veritatem inve-

SERMO DE TRANSLATIONE S. AMANDI.

Qualiter corpus B. Amandi in loco quo nunc requiescit fuerit translatum, et de dedicatione basilicæ aut de ordinatione episcopatus ipsius septimo Kalend. Novemb.

Diem hodiernam sacrosanctæ festivitatis solemnî devotione religiosorum conventui celebrabilem ipse revoluti temporis cursus indicit. Et quoniam plurimi in hac plebe hujus penitus expertes adhuc exstant rationis, non otiosum duximus eis notitiam tantæ ac tam gratæ pandere celebritatis. Dignum igitur, imo necessarium credimus, ut qui ista celebrant et quare celebrent ignorent, cognitionem hujus rei capiant, et qui hactenus minus nota festivo studio honorabant, gloriosius ac reverentius jam nota excolere atque venerari discant. Quia ergo Vitæ ter beati ac dilecti confessoris Christi Amandi libellus satis plene sufficienterque disseruisse cognoscitur, qualis quantusque idem dum adhuc mortalitatis istius ærumnis teneretur exstiterit, qualibusque inter caliginosos hujus sæculi anfractus virtutum signis claruerit, necnon et quam longe sitos illustraverit, atque de tenebrosa hujus sæculi Ægypto, columna legis, divinæque gratiæ protectione præeunte, per vias piorum profectuum mansiones ad terram repromissionis (per quam patria viventium figuratur) quali fine migraverit; his interim posihabitis, ad indaganda aliqua de multis divinorum operum magnalibus quæ circa ipsum ejusque corpusculum post ejus obitum divina clementia, quanquam impolitum dirigamus sermonis officium. Ea ergo quæ referimus, a Patribus fideliter referentibus audivimus, quorum fidem omnipotenti Christo committimus, apud quem etiam peracta quasi instantia, et pro præsentibus haberi futura credimus: cui mendacium, quia ex malo est, displicere cognoscimus. Non enim beati viri merita ut clara hominibus appareant mendaciis egent astrui, sed ampliora quam explicari verbis queant, remota omni ambiguitate debent credi. Sed quia de his non pro sui (quod impossibile est) dignitate, sed pro nostri paupertate ingenioli aliqua præloquendo tetigimus; nunc divina nos præeunte clementia propositum nobis iter carpamus.

Anno igitur incarnationis Dominicæ sexcentesimo sexagesimo primo qua Conditor et Redemptor mundanos miseratus errores humanæ dignatus est uniri naturæ, Deo bonisque cunctis amabilis Amandus post multa honorum actuum insignia ad cœli aulam perrennuit cum Christo, cui devote servivit, regnaturus ascendit. Nec immerito ei introeunti cœlestia

patuere palatia, pro quibus ipse in terris positus voce cantaverat indefessa: Quam amabilia sunt, inquires, Domine virtutum, tabernacula tua! concupiscit et deficit in his anima mea. Requievit vero anno ætatis suæ nonagesimo, mense Februario, febris tactus incommodo, die quoque Dominico, cui mors via ad patriam, ac præsentis vitæ exitus, sequentis ac nunquam finiendæ factus est introitus. Ad quam multiplicibus hujus mundi ærumnis absolutus, sui Domini obtutibus, plenis oleo lampadibus, virtutum scilicet piarum fertilitate, meruit apparere coruscus. Sepultus sane est debito fidelium honore in cœnobio a se ædificato, cui ex nomine fluvioli ibi decurrentis Helnonis vocabulum hæsit. Quem videlicet locum quondam ipsi viro Dei Francorum princeps Dagobertus silvestri coma non indignum prona indigni contulit devotione, rata legum sanctione stabilitum. Cujus licet crebra plurimorum opinione didicerit sanctitatem, amplius tamen (ut in libello Vitæ ejus legitur) eundem isdem princeps in filii sui Sigeberti contra naturam mirabili propter infantiam locutione, sub sua præsentia Christo sanctum suum mirificante, meruit agnoscere manifestam. Prædicto igitur in loco quia amplius ipsum cæteris a se constitutis diligendo excoluit, etiam corpusculum ipsius discipulorum suorum obsequio tumultum sumpsit, sicut, etiam testamento terribili scripto pro hac re (Vide *Patrologiæ tom. LXXXVII, col. 1271*), quod in archivio nostri monasterii hactenus servatur, decrevit. Non tamen in ipsa qua nunc requiescit positus est basilica, sed in altera qui adhuc superest, principis apostolorum Petri nomine dedicata; quæ quoniam pro sui parvitate tanti præsulis tumulo visa fuit incongrua, atque etiam secundo sexu propter monachorum habitacula inaccessa, frequenti religiosorum virorum conventui visum est aliam magnitudine præstantem debere ædificari, quæ ex utroque sexu a confluenti illo sufficeret multitudini populari. Completo itaque Deo devotorum sumptu opere illius ædificii, tempus aderat quo ille deberet transferri.

Illis igitur diebus supererat adhuc humanis rebus venerandus Christi confessor mirabiliumque operum patrator Eligius^b, qui beatissimo pontifici Amando dum adviveret fuerat familiarissimus, ac sanctitatis

constat. Quippe teste S. Audoeno in Vitæ S. Eligii lib. II, c. 1. Eligius tantum usque ad initium regni junioris Lotharii mansit in corpore. Non ergo attigit Theodorici regis principatum, quo tempore Amandus denatus est. Certe vulgato S. Amandi testamento

^a In regno Francorum solis regibus *flagella criminum*, ut loquitur Gregor. Turon. lib. VI, c. 24, id est prolixos capillos gerere licebat. Hinc prædium Elnonense rege haud indignum dicitur.

^b Milonis calculum hoc etiam in loco aberrare

ipsius non ignarus. Hic itaque ad dedicationem novæ ecclesiæ atque ad transferendas in illam sacri corporis reliquias in urbe Noviomagensi venerat; plurima quippe in suæ diocesis sollicitudine sagacitatis industria pollebat. Ubi vero tumulo sacro removit cooperculum, reperit insperatum divinæ virtutis miraculum, corpusculum scilicet sancti Patris, ut ibi ante sexdecim annos positum fuerat incorruptum. Tum demum tam inopinati stupefactus novitate miraculi, gratias egit summæ Divinitati, quia sanctitas qui in claritate claruerat, in mortuo non latebat. Ne cui forte hoc prodigium videatur incredibile, non defuit adhuc qui mirabilis aliquid in ipsius sancti viri sacratissimo corpore nostra in ætate miraculum se confirmat vidisse: quod etiam in altero de elevatione incorrupti cadaveris ejus sermone habito, qui voluerit nostra qualiacunque sint legere, poterit cognoscere. Si enim aromata pigmentariorum arte conficta humana nequaquam post mortem sinunt putrescere cadavera; multo magis credi decet tanti patroni merita mirabilium operum indicis declarata servare potuisse membra, vascula videlicet sua in quibus habitaverant, incontaminata. Deportatum itaque beati pontificis Amandi corpusculum sibi præparatæ eademque die dedicatæ basilicæ intravit habitaculum. Ibi usque in sequentem diem famulantum est obsequio custoditum, donec completa a præfato antistite Eligio missarum solemnibus celebratione, ingens spectaculum universæ plebi præbuit ad has exsequias congregatæ. Collocatum etenim in medio templi atrio coram altario corpus honorificum omnibus circumstantibus præbuit contemplandum, ejusdemque venerabilem vultum detectum cupientibus turbis monstravit intuentium, paciferos insuper ipsius sancti pedes atque manus concessit osculari virtutum operatrices. Qualis quantusque ibi stupor gaudio mistus fuerit, excellentia tam mirabilis facti prodit. Inenarrabile etenim tunc Christicolis inerat gaudium, cum gemini sacerdotes Amandus atque Eligius ordine et merito inclyti, velut duo luminaria mundi cœlestia meritis et terrena complentes virtutum radiis, coram divino altario positi suffragia orationum suarum largirentur turbæ circumstanti; unus horum superata antiqui hostis tyrannide jam dum Christo scilicet rege suo in cœlesti gloria triumphans, alter inter varia hujus mundi certamina pro eodem ut invincibilis agonitheta desudans: unus ex his ut emeritus miles jam sine labore præmia indefectiva recensens, alter contra numerosos hujus vitæ labores ac multiplicia pericula sudoris gravatus anxietate persistens: unus horum jure pontificali, more videlicet suo, peracto officio repositus, alter necdum terminatis solenniis ut pontifex Christum pontificem interpellans. Fragrante igitur in sacratissimo famuli Dei

Mummolenus episcopus, Eligii successor, subscripsisse legitur. Non ergo Amandi elevatio tribui potest Eligio. Sed nec ipsi etiam Mummoleno, qui anno circa 684 decessit, ante annos circiter undecim

A Amandi corpuseulo incorruptione membrorum et meritorum, si qui intererant qui eo vivente de signorum ipsius magnitudine dubitaverant, in mortuo quod multiplici timoris anxietate pavescerent videbant. Qui autem eo audito non obtemperasse se ejus salubribus monitis meminerant, se hæc parvipendisse summo mœroris lamento plangebant. At qui ejus magisterio præcepta vitalia nuntianti inbæserant, se hæc et auribus audiisse et actibus exercuisse gaudebant. Ut vero turbis quamvis adhuc desiderantibus prædictus antistes Eligius duxit satisfactum, pretiosissimum depositi corpusculi thesaurum altius telluri (ut tunc moris erat) credidit abscondendum, videlicet ut omnibus non pie quærentibus inveniendi illud negaretur facultas. Illius itaque translationis ac sepulturæ decus et qui aderant votis celebrare solemnibus atque suis posteris celebrandum decretis statuere salubribus, sacræ scilicet encænias basilicæ, atque die eadem deportati cadaveris prodigium memorabile, quod hactenus a nobis numero popolorum cœtu ad hæc solemnia confluentem, anniversarie septimo Kalendarum Novembrium die, debito celebratur honore. Ordinatis igitur omnibus atque universis quæ ad ornatum loci sive stipendia ordinis monastici pertinebant, pro facultate sua bene congruenterque dispositis, singuli quique fidelium ad propria repedarunt gaudentes, gratias sanctæ et individuæ Trinitati super inenarrabilibus ejus agentibus muneribus, quibus ab initio sæculi omnibus se in veritate quærentibus est misereri dignatus. Rationem ut credimus hodiernæ festivitatis reddidimus, ac quid in ea colimus, utcumque his paucissimis sermonibus explicavimus, sacræ videlicet basilicæ dedicationem atque translationem in ipsam pontificis Christi Amandi memorabilem.

Præterea ut etiam veneranda ejus solemnitas diei trino non indecora sit calculo, tertia supradictæ celebritati causa concurrat, episcopalis scilicet honoris assumptio, quia reverendum patronum nostrum hodierna die venerabiliter recolimus ordinatum, atque saluti plurimorum superna dirigente clementia pontificem cœlitus datum. Hæc ergo summo devotionis officio honestissime celebremus, eundemque orationum nostrarum adiutorem ac suffragatorem quaeramus. Plurimum quippe in cœlestibus sedibus obtinere posse creditur jam cum Christo positus, cui in terris conversatus in omnibus bonis actibus servire studuit indefessus. Ab ipsis siquidem pueritiæ suæ crepundiis divinis famulari elegit obsequiis, ac toto corde vivificis Domini sui obedire mandatis. Nec immerito apostolico vocabulo vivens meruit insigniri, quorum exempla concupivit imitari: siquidem excelsis eorum meritis dignus habitus est particeps fieri, qui patria, parentibus ac omnibus mundi possessionibus spretis, Christi elegit discipulus effici, et

quam S. Amandi corpus e loco moveretur: quod anno post obitum sexto decimo factum est, ut legitur infra.

hæres ipsius mereretur inveniri, pro quo universas voluptates caduci contempserat mundi. Nec tamen tantum apostolicis dignus est laudibus adæquari, sed A etiam angelicis spiritibus ac universis agminibus cæli, etc.

SERMO DE ELEVATIONE CORPORIS IPSIUS,

Quæ facta est a LOTHARIO custode XII Kalend. Octobris.

Quia opera omnipotentis Dei enarrare fore honorificum, per Raphaelem archangelum cælestis medicinæ docemur bajulum (*Tob. xii, 7*); dignum arbitramur, imo necessarium, elevationem corporis sacratissimi pontificis Christi Amandi memorabilem non tacere. Est quippe in ea et divini miraculi portio non minima, et ejusdem beati viri laudis ac sanctitatis materies infinita.

Igitur anno Verbi carnem facti, scilicet Filii Dei pro salute ac redemptione humani generis incarnati, octingentesimo nono, qui erat annus a transitu viri Dei Amandi centesimus quinquagesimus, plurima ultra solitum aquarum inundatio facta, multis in locis metas suas excesserat, atque circumjacentes fluminibus agros damnosa segetum vacuatione nudaverat. Quod periculi malum adeousque excreverat, ut etiam incolæ fluminibus proximi habitacula avita cogere desertere, et in sublimibus colliculis, donec decrescerent, mutatis tabernaculis habitare. Hæc vero excrementum aquarum copia de die in diem augmento imbrium intumescens, etiam oras fluvii vocabulo *Scarp* nimietate sua impleverat, qui beatissimi patroni nostri Amandi tumulo pene contiguus, non amplius ab eo quam viginti passibus distabat. Qui quotidiano cremento supereffluens, in tantum excrevit, ut ad sacrosancantam sacratissimi corporis sepulturam accederet, atque omne illud ædiculæ ipsius spatium quod circa pedes adjacet, superfusus aquis impleret, siccumque pergentibus ibi gradiendi iter negaret.

Hujus itaque incommoditatis tristis eventus, monachorum animis mœrorem non modicum intulit, præcipue vero venerabilem Lotharium, sacri templi illo in tempore æditum, non mediocriter perculit. Cujus sagacis animi industriam operumque efficaciam, et corpora librorum nostro archivo indita, ac totius cœnobii in melius augmentata, etiamsi humana lingua taceat, fabricæ structura clamat. Hic igitur insoliti permotus novitate diluvii, secum cepit pertractare mente sagaci quibus modis imminenti succurreret periculo, aut tali ac tantæ perniciæ quali obsisteret suffragio. Sollicitus enim erat, ne usque ad pretiosissimi thesauri depositum, sacri videlicet Patris corpusculum, altius telluri, ut in altero sermone diximus, a beatæ memoriæ antistite Elegio defossus, eadem aquarum affluentia penetraret, atque ipsum circumflua humectatione et improbo ausu contingendo violaret. Tandem ergo accipiti dubietate subnata ad hoc se salubre consilium sustulit, divino (ut credi decet) instinctu animatus, quatenus ipsam sacri corpusculi urnam de inferiori-

bus ad altiora subrigeret, eandemque deinceps ab omni hac alluvione tutissimam limosaque pallide secretissimam sua provisione redderet.

Die igitur constituta clericorum caterva ad tantum opus congregata, fossores necessarios adhibuit, atque sarcophago elevando plurimam diligentiam impendit. Quod summa cautela, ut dignum erat, levatum, in sinistra parte deponi fecit, ac festiva celebritate per ampla ædis spatia lychni relucentibus missarum solemnibus pro tanti præsulis honore devotissime exorsus, super eundem tumulum implevit. Et quamvis in circuitu ipsius sepulcri aquatilis humor extrinsecus fuerit non tamen intrinsecus lutulentis sordibus seu aquæ guttulis introitus patuit. Nec immerito credibile est, Deum qui omnium creaturarum naturas pro suo arbitrio in quascunque vult rerum species transformat, ac tumescencia maria proprio nutu arenis quasi habenis fortissimis frenat, etiam dilecti sui cadaveri, tanti honoris beneficium præstare potuisse: ut intra ipsius urnæ vasculum, quo pretiosum tenebatur depositum, nihil intraret sordium: ut cunctis fieret ejusdem venerandi pontificis meritum manifestum.

Expletis igitur missarum solemnibus, paucis secum quos voluit ex monachis retentis, cæteros abscedere fecit, ac non tam tenerario ausu, quam fidelis animi devotione fervens, explorare diligentius amica curiositate duxit congruum, quid sub oculis positum intra uterum suum teneret vasis receptaculum; simulque æstimans necessarium ut ad devotionem venerandam quærentium, de pulvere carnis sive de ossibus illius tolleretur aliquantam portiunculam reliquiarum. Interea omni dubietate subnata, idem archicustos ad tumulum jam superficie pavimenti positum humiliter accessit, atque operculo lapidis quo tegebatur remoto diligentius introspexit. Et ecce obtulit se obtutibus illius vir cano capite reverendus abstinentiæ ac jejuniarum marcore quibus comitibus vixerat pallidus, sanctitate morum meritorumque præcipuus, incorruptione quoque membrorum suave fragrantium quasi aromaticus ac toto corpore incontaminatus, hoc solo quod in sepulcro jacebat dormienti simillimus, vestimentis pontificalibus honesta pulchritudine adornatus. Res raritate sui valde mirabilis, atque pro sui magnitudine humano sermone vix explicabilis. Qui enim putaverat se putrefactæ carnis, uti in mortuis fieri assolet, reliquias inventurum, reperit ultra æstimationem, inviolati corporis memorabile prodigium. Quali hæc visio digna miraculo, quamque immenso stupore proxima fuerit, eloquentia humani ingenii effari nequit, quin minus ariditas nostri ser-